

Câteva considerațiuni asupra construcției conceptului de reabilitare a deținuților în legislația penală din România*

Ioan Durnescu

Universitatea din București

Abstract : *This paper examines from a historical perspective the meaning and the construction of the prisoner rehabilitation concept. In doing that the penal and the executional law is taken into consideration from the very beginning of 1874 onwards. Although the theoretical understanding of the rehabilitation concept is rather modern – a synergy between development of social and human capital with the expansion of the prosocial opportunities – it is surprising to notice that those three elements can be traced in each and every law of penal execution in Romania. Further more it seems that the law of 1874 has more elements of prisoner rehabilitation especially in terms of developing legitimate opportunities after release than the current law in place (Law no. 275/2006 on penal execution).*

Keywords : rehabilitation, human capital, social capital, legitimate opportunities, aftercare

Cuvinte-cheie : reabilitare, capital uman, capital social, oportunități legitime, asistență postexecutorie

Introducere

Articolul de față prezintă concluziile unui studiu exploratoriu privind modul de construcție a conceptului de reabilitare a deținuților în legislația penală și execuțională din România. În acest sens va fi prezentat modul în care activitățile de reabilitare sunt reflectate în lege. Prin urmare, deși sunt recunoscute ca fiind importante, problemele legate de punerea în practică a acestora (*governmentality gap*, McNeill *et al.*, 2009) nu sunt abordate aici.

Prin reabilitare comportamentală se înțelege „procesul, intervenția sau programul care își propune să ajute indivizii să depășească dificultățile anterioare asociate cu

comiterea de infracțiuni, astfel încât aceștia să respecte legea și să devină membri utili ai comunității” (Burnett, 2008, 243). Din această definiție se poate desprinde o caracteristică esențială a procesului sau intervențiilor de reabilitare comportamentală a deținuților : sunt vizate toate demersurile (procese, intervenții sau programe) care au ca scop sprijinirea indivizilor, deci toate acele activități mai mult sau mai puțin structurate ce au această finalitate. În această categorie intră atât programele educaționale, de terapie comportamentală sau de pregătire pentru liberare, cât și demersurile pe care personalul calificat¹ le întreprinde pentru a dezvolta capitalul social sau sistemul de oportunități legitime al deținuților. Pentru a simplifica

definiția lui Burnett, putem considera procesul de reabilitare ca fiind unul ce are ca scop dezvoltarea capitalului uman, a capitalului social și al oportunităților legitime ale deținutului pentru a preveni reînțoarcerea acestuia în penitenciar după eliberare. Nu întâmplător, aceste trei elemente sunt considerate în literatura de specialitate ca fiind esențiale în procesul desistării de la infracțiune (McNeill, 2009 ; Durnescu *et al.*, 2009).

Metodologie

Pornind de la această definiție, ne propunem să prezentăm, în evoluție istorică, modul de construcție și operaționalizare a conceptului de reabilitare în legislația sistemului penitenciar românesc. Principala metodă de cercetare a constituit-o documentarea sau studiul documentelor sociale (Chelcea, 2007). În mod concret, a fost analizată legislația principală și secundară (legi și regulamente) ce a reglementat sau reglementează încă activitatea sistemului penitenciar românesc, de la înființarea sa până în prezent. În accepțiunea prof. Chelcea legile și regulamentele sunt considerate documente scrise, publice și oficiale. Au fost urmărite cu deosebire toate demersurile prevăzute de legi sau regulamente penitenciare cu scop de reabilitare a deținuților și, deci, dezvoltarea capitalului uman, a celui social și al oportunităților pro-sociale în rândul deținuților (demersuri de dezvoltare a capitalului uman sunt considerate activități sau procese care au ca scop dezvoltarea abilităților sau capacităților deținuților, cum ar fi alfabetizarea, calificarea, programele de dezvoltare a abilităților sociale sau de schimbare comportamentală etc.).

Din perspectiva lui Putnam (2000) capitalul social îl constituie

„...contactele sociale care afectează productivitatea indivizilor și grupurilor ...[capitalul social se referă la] conexiuni dintre indivizi – rețele sociale și norme de reciprocitate și încredere care se nasc din acestea” (18-19).

Potrivit lui Putnam, capitalul social facilitează eficacitatea și productivitatea indivizilor. Pentru a surprinde modul în care regulamentele prevăd modalități de menținere sau dezvoltare a capitalului social a fost urmărit în mod special modul de reglementare a relațiilor deținuților cu familia și alte resurse din exteriorul penitenciarului.

Activitățile de amplificare a oportunităților sociale sunt demersurile pentru obținerea unui loc de muncă, a unui adăpost sau a veniturilor după liberare.

Reabilitarea în penitenciarele românești. O privire istorică²

De-a lungul timpului, limbajul folosit pentru a desemna procesele de reabilitare sau de schimbare comportamentală ori de „recuperare socială” a deținuților a suferit numeroase transformări, cele mai multe dintre ele ca urmare a ideologiei majoritare din timpul respectiv. Nu întâmplător, și conceptul de reabilitare a suportat în timp numeroase ajustări. Astfel, la sfârșitul secolului al XIX-lea se vorbea despre „reforma morală a condamnatului”. Spre mijlocul secolului XX, reformei morale i se adăuga „deșteptarea și instrucțiunea școlară”, „educația” și „reeducarea”. Ultimele legi și regulamente aflate încă în vigoare fac pasul de la „reeducare” la „educație și intervenție psihosocială”. Toate aceste demersuri aveau însă ca finalitate comună pedepsirea infractorului și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni. Prin urmare, vizau părți componente ale conceptului de reabilitare despre care am vorbit mai sus.

Concepția față de pedeapsă, rolul acesteia și modalitățile de „recuperare socială” a condamnaților pot fi identificate într-o serie de legi și regulamente de executare a pedepsei cu închisoarea (1874, 1929, 1938, 1952, 1955, 1962, 1969 și 2006) ce au fost adoptate de la începuturile sistemului penitenciar modern în România.

În 1874, sub influența lui Ferdinand Dodun de Perrieres, este adoptată *Legea asupra regimului închisorilor* care înființează pe lângă

fiecare închisoare, în scopul „reformării morale a condamnaților”, așa-numitele „comisii de priveghere” sau „societăți de patronare liberă”. Aceste noi structuri aveau ca scop desfășurarea unor activități de moralizare-educare în interiorul închisorii, precum și preluarea fostului deținut după liberare și asistarea lui în vederea obținerii unui adăpost și a unui loc de muncă.

Regulamentul general pentru penitenciarele centrale din 24 mai 1874 se construiește în jurul ideii că asprimea pedepsei îl va determina pe condamnat să renunțe la activitatea infracțională. Activitatea de resocializare/reabilitare a deținuților avea o importanță periferică și includea *folosirea la muncă a deținuților*, „*învățarea unei meserii, lectura cărților religioase și învățarea cititului după abecedar*” (Sterian, 1992).

Legea penitenciarelor și institutelor de prevențiune din 29 mai 1929 a fost una dintre cele mai moderne legi de executare a pedepsei cu închisoarea. Printre multe prevederi progresiste, legea avea în vedere instituirea unui *regim progresiv de executare a pedepsei*, cu trecerea deținuților de la un regim aspru la unul mai blând pe măsură ce executa o parte din pedeapsă și dovedea o îndreptare. Intervențiile de reabilitare se concentrau în jurul ideilor de „*instrucțiune și educațiune*”. Așa cum se arată în art. 27,

„mijloacele de instrucțiune și educațiune vor trebui să funcționeze în vederea îmbogățirii cunoștințelor, a deșteptării și dezvoltării sentimentelor frumoase, formării caracterului, a întăririi voinței deținuților și internaților și a pregătirii lor pentru o viață liberă onestă”.

Instrucția școlară devine obligatorie pentru minori și pentru adulții condamnați la peste șase luni de închisoare care nu au urmat cursurile primare. Principalele materii de învățământ predate sunt : scrisul, cititul, religia, noțiuni de aritmetică și geometrie, istoria și geografia României, noțiuni de științe naturale. Se predă, de asemenea, și „*muzica vocală sau instrumentală, de preferință cea religioasă*”. O altă metodă de instrucție și

educație era cea a „*cuvântărilor cu caracter instructiv și moral*” susținute de către cadre ale penitenciarelor sau membrii societăților de patronaj. Îndrumarea morală se realizează prin intermediul prelegerilor religioase. Este pentru prima dată în legislația românească când se prevede într-o lege de executare înființarea unei „*Direcțiuni a îndrumărilor*” în cadrul Administrației centrale a penitenciarelor și institutelor de prevențiune. Unul dintre serviciile acestei direcții era cel de „*educațiune și instrucțiune*”, care are ca scop „*privegherea activității desfășurate de organele însărcinate cu instrucțiunea și moralizarea, potrivit datelor cuprinse în dosarul antropologic al fiecărui deținut sau internat*”. Din păcate, această organizare nu se reflecta și la nivelul penitenciarelor. Învățătorii, preoții, preoții învățători, maeștrii penitenciarelor nu erau organizați în servicii sau birouri ale penitenciarului, ceea ce făcea ca activitatea lor să nu fie sistematizată și bine coordonată. De remarcat existența unui dosar antropologic pentru fiecare deținut.

Regulamentul asupra regimului de executare a pedepselor din 21 aprilie 1938, sub influența altor reglementări europene, introduce un capitol distinct – *Măsuri de educație* – care individualizează mijloacele prin care se efectuează educarea condamnaților : *scrisul, cititul, munca, șezătorile etc.*

Odată cu venirea Partidului Muncitoresc Comunist la putere și căderea României în sfera de influență a Uniunii Sovietice, activitatea de „reeducare” poate fi sintetizată, așa cum se arată într-un articol publicat în revista „Probleme penitenciare” :

„reeducarea nu se poate realiza atâta timp cât deținuții politici, cei mai odioși dușmani ai clasei muncitoare și ai Republicii, nu vor fi tratați cu acea justă ură de clasă și atâta timp cât adaptarea morală și pregătirea deținuților de drept comun, victime ale societății burghezo-moșierești bazată pe exploatare, va fi neglijată.” (Sterian, 1992, 28).

Acesta a reprezentat un moment nefericit în istoria instituțională a penitenciarelor din

România, concretizat în adoptarea următoarelor două regulamente : *Regulamentul pentru aplicarea regimului penitenciar*, din 1952 și *Regulamentul privind primirea, deținerea, regimul și supravegherea în lagăre și colonii*, din 1955. Ambele regulamente tratau superficial „reeducarea” sau chiar o excludeau din componența lor, fiind axate pe constrângerea sau eliminarea fizică a anumitor categorii de deținuți.

Sarcina lagărelor și coloniilor, așa cum se arată la art. 3 din ultimul Regulament, este de :

„a izola și păzi pe condamnați, de a-i pune în imposibilitatea să săvârșească orice fel de acțiuni care ar putea aduce prejudicii statului de democrație populară, de a re-educă pe condamnați prin muncă, de a-i obișnui cu ordinea și de a-i califica în diferite meserii, pentru ca, după expirarea termenului de pedeapsă ei să devină elemente folositoare societății”.

Mai departe, la art. 96, se arată că activitatea de „reeducare” are ca scop „*întărirea regimului și disciplinei între condamnați, ridicarea productivității muncii și educarea lor spre a deveni elemente folositoare societății*”.

Se poate desprinde cu ușurință mentalitatea de executare a pedepsei cu închisoarea centrată pe valori de muncă, disciplină și productivitate. „Reeducarea” nu mai reprezenta o exigență de siguranță publică, ci de transformare a infractorilor în elemente folositoare și productive. Se simțea deja suflul industrializării masive ce reclama forță de muncă suplimentară. Coloniile erau împărțite în : mine, Canal, baraje și agricultură (Ciuceanu, 2001). În 1953 s-a înregistrat apogeul numărului de persoane trimise în coloniile de muncă, 11.913 persoane (Ciuceanu, 18).

Asprimea Regulamentului și îndârjirea în a lupta împotriva „bandiților”, a acelor dușmani ai regimului de democrație populară, este evidentă și în prevederile art. 133 și 134 : decesul condamnaților era anunțat familiilor,

fără ai încredința acestora, dar și fără a preciza locul de înmormântare.

În 1962, a fost adoptat *Regulamentul privind aplicarea regimului în locurile de deținere* care cuprindea în cadrul regimului de executare și : *folosirea la muncă, activitățile cultural-educative, recompensarea* etc. Momentul a reprezentat o revenire spectaculoasă a penitenciarelor la activitățile de „reeducare” sau culturale promovate în 1938 : *organizarea cursurilor de calificare, activități sportive, înființarea unor biblioteci* etc. Tot în 1962 este adoptat și un nou *Regulament privind funcționarea Direcțiunii Generale a Penitenciarelor, coloniilor și unităților de muncă* care prezintă pe larg organizarea acestei unități centrale. De remarcat că, potrivit acestui Regulament, scopul general al Direcțiunii Generale a Penitenciarelor era același ca în Regulamentul din 1955 :

„asigurarea executării pedepselor și măsurilor privative de libertate, folosirea muncii deținuților și internaților în anumite ramuri ale economiei naționale, în vederea educării lor pentru a deveni elemente folositoare societății”.

Influența Ansamblului Regulilor Minime de Tratament al Deținuților, adoptat de Națiunile Unite la 30 august 1955, s-a simțit în special cu ocazia adoptării *Legii nr. 23/1969* și a *Regulamentului de aplicare a acesteia, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 2282/1969*, aflat în vigoare până la sfârșitul anului 2006.

O serie întreagă de principii și reglementări au fost preluate în legislația internă. Astfel, au fost consacrate legislativ procedura de primire a condamnaților, repartizarea, reeducarea, condițiile de muncă, drepturile și obligațiile deținuților și modalitatea de realizare a asistenței postexecutorii. Este de remarcat preocuparea legiuitorului față de problema asistenței posteliberare. Art. 14 al Legii nr. 23/1969 descrie mecanismele și drepturile foștilor deținuți care, aplicate, puteau crește considerabil șansele de reintegrare ale acestora. Încadrarea în muncă a

foștilor condamnați este asigurată de organele Ministerului Muncii și a direcțiilor județene pentru probleme de muncă și ocrotiri sociale de pe lângă Comitetele executive ale Consiliilor populare județene sau al municipiului București. Dacă la data eliberării condamnatul era invalid de gradul I sau II era îndreptățit să primească un ajutor lunar.

Din păcate, aceste prevederi au căzut în desuetudine după 1989, nefiind înlocuite cu nimic eficient. Termenul de „reeducare” nu este folosit întâmplător în legislația execuțional-penală de după 1955, el subliniind ideea, dominantă în acea vreme, că producerea infracțiunii este în exclusivitate în sarcina infractorului și că încălcarea normelor penale reprezintă numai un semn de inadaptare a individului la societate. Cauzele structurale ale infracționalității (oportunități inegale, sărăcie, polarizare socială, lipsa oportunităților etc.) fiind nerecunoscute în societatea „multilateral dezvoltată”.

Art. 56 din Codul penal arată că :

„1) Regimul executării pedepsei închisorii se întemeiază pe obligația condamnaților de a presta o muncă utilă, dacă sunt apti pentru aceasta, pe acțiunea educativă ce trebuie desfășurată față de condamnați, pe respectarea de către aceștia a disciplinei muncii și a ordinii interioare a locurilor de deținere, precum și pe stimularea și recompensarea celor stăruitori în muncă, disciplinați și care dau dovezi temeinice de îndreptare.

2) Toate aceste mijloace trebuie folosite în așa fel încât să conducă la reeducarea celor condamnați”.

Cuvântul cheie este, așadar, „muncă”. Nu este de mirare că art. 5 din Legea 23/1969 subliniază încă o dată că :

„reeducarea condamnaților se realizează prin muncă” și că „reeducarea condamnaților se realizează prin calificarea sau recalificarea într-o meserie, desfășurarea unor activități cultural-educative, precum și prin stimularea și recompensarea celor

care sunt stăruitori în muncă și dau dovezi temeinice de îndreptare”.

Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal reprezintă o sinteză a Regulilor Europene privind Penitenciarele (Rec. nr. (87)3 și Rec. nr. R(2006)2) și a recomandărilor formulate în rapoartele Comitetului pentru prevenirea torturii și relelor tratamente aplicate persoanelor private de libertate (CPT). În *Regulamentul de aplicare a Legii nr. 275/2006* (adoptat prin *H.G. nr. 1897/2006*) această caracteristică este și mai evidentă. Un exemplu în acest sens este art. 87, alin. 4, din Regulament, în care se arată că „*pregătirea persoanelor private de libertate în vederea liberării începe imediat după primirea în locul de deținere ...*” și care este o traducere a Regulii 70.1 din Regulile Europene privind Penitenciarele din 1987. Din punctul de vedere al reabilitării și reintegrării sociale a deținuților, Legea și Regulamentul marchează un progres vizibil față de Legea nr. 23/1969. În primul rând, ușor forțat, dar oportun, la art. 6, alin. 1, din Regulament se arată că :

„executarea pedepselor privative de libertate are drept scop asistarea persoanelor private de libertate, în vederea reintegrării lor sociale și a prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni”.

Este dificil de imaginat că primul scop al penitenciarului poate fi reintegrarea socială a infractorilor, însă, ca direcție sau ca filosofie de abordare a executării pedepsei cu închisoarea, se poate admite că reintegrarea socială a infractorilor reprezintă un deziderat ideal spre care ar trebui să se îndrepte acțiunile din spațiul carceral. Astfel, se reevaluează cele două funcții principale ale penitenciarului – securitate și tratament – în sensul că nu securitatea și siguranța reprezintă primul scop al penitenciarului, ci tratamentul. Este de văzut dacă securitatea deținerii se va subordona tratamentului și în practica cotidiană din penitenciare.

Legea și Regulamentul de aplicare al acesteia mai cuprind și alte principii sau mecanisme prin care este facilitată reintegrarea socială a deținuților. Un prim principiu important în acest sens este cel al normalizării: persoanele private de libertate trebuie deținute cât mai aproape de domiciliu, iar programele de educație și intervenție psihosocială trebuie să se desfășoare „*în condiții cât mai apropiate de viața din comunitate*” (art. 174, alin. 3, din Regulament). De asemenea, contactul cu familia precum și cu instituții sau organizații neguvernamentale este susținut prin numeroase prevederi și chiar prin dedicarea unui capitol distinct (de exemplu, art. 57, 58, 59 etc. din Regulament). Vizita intimă este pentru prima dată consacrată legislativ în România ca metodă de păstrare a relației cu familia.

Legea nr. 275/2006 revine la principiul executării pedepsei în sistem progresiv sau regresiv al regimului de detenție. Chiar dacă regimul de detenție se stabilește în raport cu gradul de limitare a libertății de mișcare, modul de desfășurare a activităților și condițiile de detenție, individualizarea regimului și trecerea de la un regim la altul se realizează, printre altele, și în funcție de „*posibilitățile de reintegrare socială ale condamnatului*”. Este pentru prima dată când aspectele ce țin de reintegrarea socială a persoanei condamnate sunt considerate în mod serios în determinarea modului în care o persoană urmează să își execute pedeapsa.

Resocializarea și reintegrarea socială a deținuților fac obiectul specific a două capitole distincte din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 275/2006: repartizarea persoanelor private de libertate (cap. 6) și activitatea de educație și intervenție psihosocială (cap. 10). Prevederi importante cu privire la resocializarea și reintegrarea socială a infractorilor mai pot fi regăsite și în cuprinsul altor articole care se referă fie la executarea pedepselor de către minori și tineri, fie la liberarea condiționată.

Repartizarea deținuților se realizează, conform art. 76 din Regulament, numai după evaluarea și observarea persoanei deținute

pe perioada carantinei și observării. Astfel, se

„studiază comportamentul și personalitatea persoanelor private de libertate, se efectuează examene medicale, activități de educație sanitară, examene psihologice, se evaluează necesitățile educaționale, mediul sociocultural de proveniență, în scopul formulării diagnosticului și prognozei criminologice, precum și gradul de adaptabilitate la privarea de libertate” (art. 77 din Regulament).

În baza concluziilor desprinse în urma acestei evaluări se întocmește „*planul de evaluare și intervenție educativă și terapeutică*”, în care sunt fixate obiectivele, programele etc. pe care urmează deținutul să le parcurgă. Acest plan este aprobat de comisia pentru individualizarea regimului de executare odată cu stabilirea regimului de executare a pedepsei pentru fiecare deținut.

Activitatea de „educație și intervenție psihosocială” cuprinde următoarele arii de intervenție:

- adaptare la condițiile privării de libertate;
- instruire școlară și formare profesională;
- activități educative și recreative;
- asistență socială;
- asistență psihologică;
- asistență religioasă;
- pregătire pentru eliberare (art. 174, alin. 1 din Regulament).

În continuare sunt prezentate cadrele generale în care aceste intervenții se desfășoară, urmând ca, prin regulamente și instrucțiuni interne, să se stabilească concret standardele și procedurile de lucru.

Prin abordarea modernă a executării pedepsei cu închisoarea și prin consacrarea unor largi spații pentru activitatea de educație și intervenție psihosocială, Legea nr. 275/2006 și Regulamentul său de aplicare, aduc o îmbunătățire vizibilă vieții carcerale din România. Din păcate, rămân soluționate în mod nesatisfăcător câteva aspecte importante în demersul de incluziune socială a deținuților. În primul rând, permisiunea de ieșire

din penitenciar este în continuare abordată ca recompensă și nu ca pe un drept al deținutului aflat într-un anume regim de detenție. Permisivitatea de ieșire din penitenciar sau concediul penitenciar, cum mai este numit în literatură, reprezintă unul dintre cele mai eficiente mijloace de menținere a legăturii cu familia și de facilitare a reîntoarcerii graduale în comunitate, după liberare. Prin urmare, acesta ar trebui să fie prevăzut ca un drept al deținutului aflat în regim semi-deschis sau deschis. Restrângerea acestui drept ar trebui să se poată realiza, dar numai după o argumentare serioasă de către comisia de individualizare a executării pedepsei. În acest mod, acordarea permisiunii de ieșire din penitenciar ar fi regula, iar suspendarea acestui drept ar fi excepția. Germania este una dintre țările care recunosc ca principiu constituțional principiul resocializării și, prin urmare, acordă o mare importanță tuturor mijloacelor prin care este asigurată reîntoarcerea cu succes a fostului condamnat în comunitate. Permisivitatea penitenciare în această țară sunt considerate drepturi ale deținuților, iar rata evadărilor cu ocazia acestor permisiuni este de în jur de 1% (Meulen, 2004).

Un alt aspect nesoluționat și prin care Legea nr. 275/2006 este inferioară Legii din 1874 este cel legat de asistența postpenală a foștilor condamnați. Așa cum arătam mai sus, prin Legea din 1874 se înființau, pe lângă fiecare penitenciar, „societăți de patronare liberă” care aveau sarcini precise în ceea ce privește asistarea posteliberatorie a condamnatului. Legea nr. 275/2006 se oprește cu reglementarea la „punerea în libertate a condamnatului” și nu abordează problema reintegrării sociale după executarea unei pedepse privative de libertate. În concluzie, Legea nr. 275/2006 vizează într-o măsură importantă dezvoltarea capitalului uman (intervenții psihosociale) și a celui social (menținerea legăturii cu familia, vizitele conjugale, legătura cu ONG-uri etc.), însă nu abordează deloc problema dezvoltării oportunităților pro-sociale (obținerea unui loc de muncă, a unui adăpost etc.). Foștii deținuți sunt considerați, în continuare, o populație penală prin

obligația de a nu comite noi infracțiuni până la împlinirea termenului de închisoare stabilit prin sentință. Asistența postpenală a foștilor deținuți este, însă, în primul rând o problemă execuțional-penală și apoi o problemă de politică socială.

Concluzii

După cum am precizat în prima parte a articolului, acest studiu este unul exploratoriu, fără pretenția de a epuiza subiectul construcției și reconstrucției în timp a conceptului de reabilitare a deținuților în legislația românească. O primă observație pe care o putem extrage din cele prezentate mai sus este aceea că, deși matricea utilizată pentru a identifica activitățile sau procesele de reabilitare a deținuților este una modernă, specifică înțelegerii din secolul XXI, legislația execuțional-penală de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX cuprinde numeroase prevederi ce vizau atât dezvoltarea capitalului uman (prin activități de moralizare/educație, calificare etc.) cât și a oportunităților pro-sociale ale deținuților (prin intervenția societăților de patronare liberă și asistență post-penală). Până în 1969, cu regretabile întreruperi, regulamentele penitenciare și-au păstrat interesul pentru activitățile destinate dezvoltării capitalului uman și a oportunităților legitime. Potrivit Legii nr. 23/1969, organele Ministerului Muncii și a direcțiilor județene pentru probleme de muncă și ocrotiri sociale de pe lângă comitetele executive ale consiliilor populare județene sau al municipiului București erau răspunzătoare „pentru încadrarea în muncă a foștilor condamnați”. Preocuparea pentru dezvoltarea oportunităților pro-sociale ale deținuților sau foștilor deținuți a dispărut însă în legislația de după 1989. Legea nr. 275/2006 tace cu desăvârșire cu privire la aceste aspecte. În ceea ce privește capitalul social al deținuților, legile și regulamentele anterioare Legii nr. 275/2006 fie tac, fie, așa cum este cazul în Regulamentului din 1955, interzic cu desăvârșire contactul deținutului cu familia sa. Mai mult,

chiar și în caz de deces, familiile deținuților nu erau informați cu privire la locul de înmormântare.

După cum am arătat, sistemul execuțional penal din România a cunoscut, în etape diferite, e drept, reglementări cuprinzătoare în ceea ce privește reabilitarea comportamentală și socială a deținuților. Pe tot parcursul istoric, legislația penală a inclus activități relevante pentru dezvoltarea capitalului uman. Din 1874, până în 1969, legile și regulamentele penitenciare au cuprins elemente importante referitoare la dezvoltarea oportunităților sociale. Legea din 2006 deschide calea interesului pentru dezvoltarea capitalului social al deținuților, însă renunță la preocuparea pentru amplificarea oportunităților pro-sociale. Ar fi util ca următoarea lege de executare a pedepsei cu închisoarea să realizeze o sinteză a legislației anterioare și să cuprindă simultan toate elementele necesare unui proces de reabilitare modern și eficient: dezvoltarea capitalului uman, a celui social și al oportunităților legitime.

Note

* Studiul a fost realizat în cadrul proiectului *Deculturația ca efect al detenției. Resocializarea în contextul sistemului progresiv și regresiv de executare a sancțiunilor privative de libertate*, proiect IDEI PCE 2008, cod proiect ID-1977, finanțat de către CNCSIS.

1. Asistenți sociali, psihologi, profesori, educatori, medici din penitenciar.

2. Această secțiune se bazează pe idei și fragmente cuprinse și în Durnescu, I. (2009) *Asistența socială în penitenciar*, Iași: Editura Polirom.

Bibliografie

- Burnett, R. (2008) Rehabilitation, în *Dictionary of prisons and punishment*, Cullompton: Willan.
- Chelcea, S. (2007) *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*, ediția a 3-a, București: Editura Economică.
- Ciuceanu, R. (2001) *Regimul penitenciar din România. 1940-1962*, București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului.
- Durnescu, I. (2009) *Asistența socială în penitenciar*, Iași: Editura Polirom.
- McNeill, F. (2009) What Works and What's Just, *European Journal of Probation*, 1, 1, 21-40.
- McNeil, F., Burns, N., Halliday, S., Hutton, N. și Tata, C. (2009) Risk, responsibility and reconfiguration, *Punishment & Society*, 11, 4, 419-442.
- Meulen, F.H. (2004) *Training Guide for Prison Officials based on the European Prison Rules*, National Agency for Correctional Institutions, The Netherlands.
- Sterian, D. (1992) Repere ale activității socio-educative în penitenciarele românești", *Revista de știință penitenciară*, 3, 11.

Primit la redacție: noiembrie, 2009